

1918

Prolog

Tio år efter freden i Versailles ger den tyske författaren Erich Maria Remarque ut boken På Västfronten intet nytt¹. Här får läsaren en realistisk ögonvittnesskildring av det lidandet och umbärandena som soldaterna i fält fick utstå. De flesta dör inte av själva kriget utan av de sjukdomar, som breder ut sig inom och mellan skyttegravarna. En av dessa skulle ta dubbelt så många människors liv, som vad kriget gjorde. Den kallades för "spanska sjukan", eftersom Spanien var det enda land, som skrev öppet om epidemin. De krigförande länderna trodde, att det nya hotet skulle störa krigsoperationerna så därför skrev man inget. Spanien, som stod utanför, kriget gjorde det. Farsoten skulle också slå hårt mot Sverige under 1918 och Nordvästskåne skulle inte bli något undantag.

1918 uppträdde för första gången två spelare i Ängelholmsfotbollen, som båda skulle bli firade allsvenska stjärnor. En av dem blev till landslagsman. Dessa kommer jag, att skriva mer om längre fram. Deras namn var Axel "Massa" Alfredsson och Brynolf Ekelin. Fotbollssäsongen 1918 startar i april med spel om det skånska mästerskapet. ÄIF är av någon okänd anledning inte med i turneringen. ÄIF spelar istället sin första match mot Helsingborgslaget Karlsro men det går inte bra.

Den 12 maj spelar ÄIF sin andra match för året, nu mot BK Drott från Helsingborg.

Så här skrev Engelholms Tidning apropå matchen:

"Någon seger för hemmalaget är ju otänkbar mot ett så pass godt lag som Drott, men det bör vara en hederssak för Engelholmspojkarna, att genom det bästa möjliga spel i någon mån skaffa sig upprättelse för det snöpliga nederlaget mot Karlsro i söndags".

ÄIF ställde upp med följande lag från målvakt räknat:

Bror Johansson, Esbjörnsson, Gustav Hansson, Björkman, Lundin, Sven Lindkvist, Walfrid Larsson, Kristiansson, Ekelin, Sture Lindkvist samt Åberg.

ÄIF vinner överraskande med 4-0. Brynolf Ekelin gör de tre första målen på, som journalisten uttrycker det, "briljanta skott" och han fortsätter, "hvarenda spelare, ingen nämnd och ingen glömd, låg i med energi från första minuten till sista". En stjärna hade presenterat sig och ÄIF:s supportrar hade fått se inledningen till det, som skulle bli klubbens, så här långt, framgångsrikaste period.

IFK Malmös reservlag är nästa motståndare. Hemmalaget ställer upp med i stort sett samma lag, som helgen före, bortsett från nytillskottet Dahlfeldt. En stor publik har infunnit sig på Nya Torg och de blir inte besvikna. ÄIF tar snabbt ledningen genom den nye favoriten Ekelin. IFK Malmö, ett lag, som vid den här tiden tillhörde Sverigeeliten, låter sig emellertid inte hunsas av en liten landsortsklubb. Innan halvleken är slut har Malmökamraterna tagit ledningen med 2-1 men ÄIF vänder matchen i andra halvlek efter mål av Dahlfeldt, två gånger, Ekelin samt Kristiansson. 5-3 till ÄIF betecknas av Engelholms Tidning, som en förstklassig sensation och så här rakt på sak ger journalisten sin kritik:

"I det segrande laget spelade det bakre försvaret som vanligt bra, Esbjörnsson tar sig från match till match, halvbackarna voro ovanligt jämna, bröto godt men slarvade med uppläggningarna. Forwards arbetade godt, utom v. ytter, som inte tycktes känna sig hemma i miljö". Vem denna vänsterytter, en katt bland hermelinerna, var, står det inte i tidningen.

¹ Den tyska originaltiteln var *Am Westen nicht neues*

B-laget möter Kvidinge i början av juni. Laget presenteras i Engelholms Tidning och det kan lätt konstateras, att flera av dem, som var med mot Drott också spelar mot Kvidinge. Gustav Hansson, Ekelin, Kristiansson samt Åberg spelade inte. Helt nya var Wahllöf, Lindholm och Dahlbäck. Något "riktigt" b-lag var det inte. ÄIF verkade ha gott om spelare vid den här tiden och jag känner igen flera av spelarna från Höjas matcher. Det var inte så noga med övergångar vid den här tiden, det räckte med muntligt tillstånd för att få representera en annan klubb. Dock fick det konsekvenser ifall man struntade i att be om lov. Den legendariske målvaktshjälten, Sigge Lindberg, som tillhörde HIF, spelade en match för IFK Helsingborg 1919 utan att ha fått tillstånd. Sigge blev diskvalificerad i tre månader och IFK Helsingborg i en månad för tilltaget.

ÄIF vinner enkelt matchen mot Kvidinge med 3-1, trots att ÄIF "slöar till" emellanåt. Ett nytt Helsingborgslag uppenbarar sig på Nya Torg i början av juni. Laget heter Raus Planterings BK, ett lag från södra delarna av Helsingborg och en tidig föregångare till Helsingborgs Södra IF. ÄIF vinner med 5-1.

Midsommarfesten är den största och viktigaste festen under året i vårt land, åtminstone är det så för de flesta och så har det varit sedan urminnes tider. Formellt firas midsommar till åminnelse av Johannes Döparens födelse men det är det nog inte så många, som tänker på det. Midsommar är framförallt ljusets fest. Den dagen, som aldrig tycks övergå i natt. I Engelholm firades Midsommar i många år på ängen intill Rönneå, alldeles nedanför Hembyggsparken. Platsen bar och bär fortfarande namnet Tullakrok. Idag är ängen mest känd för, den årligen återkommande, musikfesten. Den 20 juni 1918 kunde stadens innevånare, i en stor annons i lokaltidningen, informera sig om midsommarfestligheterna den 22-25 juni.

Det var sannerligen ett rikt utbud av attraktioner, som erbjöds Engelholmarna eller vad sägs om biograf, skjutbana, ringkastning, fyrverkeri och dans kring majstången. Men vad var, "guldgräverier utan gulascher", det kan man undra. Då är det lättare att förstå vad giftermålsbyrån sysslade med även om man blir lite fundersam kring dess berättigande på ett nöjesfält.

Direktionen för festen avslutar annonsen på följande optimistiska sätt:

"Trefligare midsommar än vi få i år ha vi icke haft på länge." "Lefve glädjen!" Glädjen skulle mycket snart vändas till stor sorg men först hinner ÄIF spela ett par matcher under midsommarhelgen. I den första besegras Laholms IF. ÄIF är överlägsna i fråga om samspel och bollbehandling och får en enkel resa fram till förkrossande 6-1. Gustav Hansson och Johannes Kollberg glänser med gott försvarsspel men mest lyser den nye, store stjärnan Brynolf Ekelin, som egenhändigt gör fem mål. Den andra matchen spelas mot Klippan och förloras med 4-2. Fyra av Engelholmarnas ordinarie spelare har tydligen festat för hårt under helgen och uteblir utan förvarning. Reserverna spelar, enligt journalisten bra och ÄIF presterar ett "öfverlägset spel men på grund af en alltför partisk domare, om hvilken godt kan sägas, att han ägde mycket lite hum om fotboll, måste laget ändock se sig besegradt men resultatet kunde likasåväl blifvit tvärtom."

I ett referat från en match den 30 juni mellan den nybildade fotbollsklubben Sparta och ännu ett nytt Helsingborgslag, Bollklubben Polstjärnan, dyker för första gången Axel "Massa" Alfredssons namn upp i Engelholms tidning. Sparta vinner med 3-2 och "Massa" gör två mål. Det var lite si och så med disciplinen hos spelarna, speciellt när det gällde spel i andralaget. Det var, då som nu, inte lika intressant, att spela i b-laget. ÄIF:s B-lag möter Höganäs BK, på "bortabana" den 6 juli och följande lag hade tagits ut:

Dahlner, Lundin, Esbjörnsson, Björkman, Sven Lindkvist, Erik Johanson, Valfrid Larsson, Eskil Ihl, Plato, Lindholm, August Bengtsson.

Höganäs vinner med 10-2 men det beror mest på att ÄIF i första halvlek spelar med nio och i andra med åtta man. Upprörande, tycker journalisten och avslutar referatet på följande sätt:

”Det är oförsvarligt af spelarne att helt enkelt utebli från matcherna och dymedelst blottställa sammansättningen i laget”.

Laget, som spelade, innehöll till stora delar samma spelare, som brukade representera Höja IF. Denna klubb höll på att upplösas så det var inte så konstigt att spelarna sökte sig till ÄIF, allt i avsikt att få spela fotboll.

I månadsskiftet juni-juli konstateras två fall av ”spanska sjukan” i Hyllinge, det lilla gruvsamhället, ca två mil rakt söder om Ängelholm. Två dagar senare rapporterar lokaltidningarna, att Helsingborg drabbats. Sjukdomen sprider sig nu, som en löpeld genom landet. ”Spanska sjukan” var ”demokratisk”. Den drabbade fattiga och rika lika blint. Det var inte heller de med normal hälsa, som klarade sig. Påfallande många, som aldrig varit sjuka drabbades av denna onda bråda död. Över tjugio miljoner människor, världen över, fick under loppet av några år sätta livet till i denna, en av vår tids största farsoter. I Sverige dog nästan 38000 medborgare av denna ”mystiska” åkomma. De, som drabbades hårdast var personer i åldergruppen 20-40 år. I all olycka var det en ”Guds försyn”, att barnen i stor omfattning skonades. Även de äldsta i samhället gick i stort sett fria från smittan.

Namnet är missvisande, då smittan högst troligt hade sitt ursprung på andra sidan Atlanten. När de amerikanska soldaterna på allvar gick in i kriget i maj 1918 så spreds smittan, som en löpeld över världen, via skyttegravarna, både till vän och fiende. Till Sverige kom smittan troligtvis från Norge. Från, Hyllinge, meddelas i början av juli 1918, att ca femtio personer insjuknat i sjukdomen. En månad senare insjuknar den förste i Ängelholm. Det är en konduktör, som hade varit i Kristiania i tjänsten

Kriget är inne i ett avgörande skede och ett slut på eländet verkar finnas inom räckhåll.

Fotbollen tycks, lokalt, ta paus för det rapporteras ytterst sporadiskt om spelade matcher. I augusti 1918 skrivs det bara om den fria idrotten i Engelholms Tidning.

Det behöver inte bero, att det inte spelas fotboll. Kanske är det så att fotbollen marginaliseras och i tidningen kommer i skymundan av ”viktigare saker”.

Den 11 september möter emellertid BK Sparta åter BK Polstjärnan och vinner, denna gång med 3-1. Men ÄIF verkar inte spela några matcher under hösten detta år, när Sverige för tionde gången möter arvfjenden Danmark och förlorar med 2-1.

IFK Göteborg bli Svenska mästare efter finalvinst mot, som det står i tidningen, ett Skånelag. Laget var HIF, som fick se sig besegrade med hela 5-0.

Samma dag, som landskampen spelas, sjunker kanalångaren Per Brahe med man och allt i Vätterns iskalla vatten. Tjugofyra människor drunknar, däribland konstnären John Bauer, känd för sina illustrationer till julsboken ”Bland tomtar och troll”, som utkom årligen från 1907.

Epilog

Även Ängelholm med omnejd skulle drabbas hårt av ”spanska sjukan”. Den 24 september inträffar det första dödsfallet i staden. Det är den förre brödutköraren Sante Bohlin, som avlider endast 35 år gammal. Spanska sjukan sprider sig nu i staden. Samskolan och folkskolan drabbas hårt och tvingas under korta perioder, att inställa all undervisning och stänga skolorna. Det rapporteras nu om sjukdomsfall i Munka Ljungby, ”Grefvie”, ”Förslöv”, Höja och Kattarp. I slutet av september beräknas 200 personer vara smittade i Ängelholm med omnejd. Hälsovårdsmyndigheterna förbjuder offentliga tillställningar, som dans, cirkus, biografvisning och andra nöjeställningar men det är inte alla, som tar det på allvar. När man i Förslöv förmenade en danstillställning så ”satte sig större delen av dem, som drabbades af ukasen ²på tåget

² påbud, befallning

och for till Barkåkra, där dansen tråddes på en större danslokal". Den 15 oktober rapporterar staden läkare, den legendariske Paulus Thulin, att det i staden förkommit fem och i den omkringliggande trakten ytterligare 20 dödsfall men att han nu anser sjukdomen "vara i aftagande i Engelholm".

På landsbygden runt Ängelholm rasar emellertid sjukdomen vidare. Provinsialläkaren berättar följande, i Engelholms Tidning, om en resa i vagn mellan Ängelholm och Munka Ljungby:

" skjutsen hejdades oupphörligt af folk, som kommo ut från husen och begärde min hjälp".

Barkåkra socken, speciellt Vejby, tillhörde de värst drabbade områdena i Nordvästskåne. I slutet av oktober dog, inom en vecka, sex personer i epidemin.

I början trodde man att det vare en bacill, som var orsaken till sjukdomen och man försökte med allehanda märkliga kurer för att bota folk. Apropå huskurer, Gösta Lindblads familj flyttade 1917 till Ängelholm från Norra Vram. Året efter, när "spanska sjukan" började breda ut sig fick Johannes Lindblad, Göstas far, höra att Paulus Thulin, skrev ut konjak och mjölk som medicin mot den svåra sjukdomen.

Johannes såg sin chans, att få en extra dusör konjak och uppsökte Dr Thulin. Han fick mycket riktigt ett recept men när han kom hem och läste ordinationen ordentligt så upptäckte Johannes att han endast hade ordinerats mjölk.

Läkarna konstaterar så småningom, att det inte handlar om någon vanlig influensa utan "en smitta af alledeles ny art, som öfverföres på ett för oss okänt sätt".

Vid en regional jämförelse så måste man säga, att Ängelholm drabbades lindrigare än många andra kommuner men många dog och stadens medborgare sörjde de sina.

Rädslan för smittan tog sig tyvärr också osympatiska uttryck. En journalist på Engelholms Tidning konstaterade, att " människorna blifvit hårdhärtade och likgiltiga för sin hjälpbehöfvande omgifvning".

På vilket sätt fotbollspelarna i ÄIF och deras familjer drabbas, vet jag inte. Det sporadiska matchandet hösten 1918 kan, möjligtvis, vara orsakad av "spanska sjukans" framfart.